

PREDGOVOR
VLADIMIRA NAZORA

JOZA KLJAKOVIĆ:

ĐINKO ŠIMUNOVIĆ

DVA SASTANKA S DINKOM ŠIMUNOVIĆEM

P prvi se zbio već davno, 1893., kad mi bilo 17 godina; a bješe nenadan i slučajan. Desio se kod čuvene Česme ili — možda u širokoj avliji župnikove kuće u Vrlici, gdje sam one godine proboravio sa splitskim kanonikom i kasnijim nadbiskupom zadarskim Dvornikom, kojemu je grob u dalekome Carigradu, velike školske praznike kao gost upravitelja župe, dobroga i golemoga fra Krste Maretića, koji sada negdje mirno počiva u svojoj rođenoj grudi.

U mojoj pripovijetki »Vra Krste« stoje i ovi reci:

Bijaše me (školski drug Milan Begović) upoznao s nekim dječakom mladim¹⁾ od nas kojemu smo čitali iz naših bilježnica. Bio je suh, duga i blijeda lica. Nije mnogo govorio; ali kao da sve vidi i razumije gledajući u svijet velikim tamnim očima, iz kojih se meni činilo da će najedanput sinuti. Prije no se bolje upoznasmo, nekamo ga nestade. Ne osta mi u pameti no njegovo ime: Dinko.

Ali se Šimunović nešto bolje sjeća toga našeg prvog sastanka. U svojim »Mladim danima« priča na str. 99—100 kako je i on jedno poslijepodne pljeskao i klicao kraj vrličke Česme nekome rodoljubivu deklamatoru, pa zatim veli:

¹⁾ Tako se meni, pa i Šimunoviću, samo pričnilo, jer je Dinko rođ. 1873.

Te iste večeri, stiže me novo iznenađenje. Dva mladička, nešto starija od mene i koji najviše pljeskahu, povedoše me sa sobom. Bijaše to mladi »studenti«, jedan iz primorja, a drugi mješćanin: Vladimir Nazor i Milan Begović. Ne znam, zašto sam im se svidio, ni po čemu su držali, da smo jednaci. Obojica već »srednjoškolci«, a mene ipak, i bez predomišljanja, zazvaše. Bit će da su po mojim zanosnim usklikima i krepkom uzrastu pomislili da sam im ravan, pa me prigriše i počeh mi otkrivati svoje tajne. A tajna bijaše, da su — zaljubljeni i da svaki od njih ima snopić pjesama u džepu. Dođosmo u nisku i tijesnu sobicu, ništa bolju od moje na selu, te uz dvije lojanice, stadoše čitati svoje lijepe stihove. U njima se isticala ljubav prama »dragoj« i još prama *n e č e m u*, te želja za »nedostizivim«, i baš onim istim za kojim sam i ja, ne znajući, čeznuo. — Šutio sam, ne pokazujući im svoje divljenje, no bit će da su ga ipak zamijetili. Možda su znali da sva trojica želimo jedno, i to nešto ljepše od svega na svijetu, ali da ga ne možemo pravo izreći. — Malo kasnije pripovijedahu mi o piscima i »novelama«, pa glasno, i iz tiskanih knjiga, čitali zvonke stihove, lijepe kao i žubor Česme na mjesecini i tajnovitih sjena u gaju više nje. — U novih znanaca vidio sam »notese« u koje bilježe svoje misli i sve drugo što im je trebalo. Zamolim majku, pa ga ona i meni kupila . . . — Ne znam kako je Begoviću i Nazoru bilo, no u meni je nastala takova želja za knjigom da sam »u ime poezije« čitao i zemljopis, povijest, kemiju i sve drugo što je bilo natisvano. Zato se nove riječi u mom »notesu« mnogo razlikovale od naslovnih: »Poezija, cvijeće i ljubav!«

Upamtio dakele Šimunović koješta: tijesnu sobicu, svijeće lojanice na stolu, i naše »notese«, i tuđe knjige pune pjesama i pripovijedaka kakvih će i on jednom pisati, pa čak i naše uzdahe za djevojkama koje su se često pokazivale predveče pokraj Česme. Dobra je sjećanja Šimunović i kada veli da se u našim stihovima isticala ljubav i »prama još *n e č e m u*, te želja za nedostizivim« za kojim je i on, ne znajući, čeznuo — jer je baš onda stojala u mojoj bi-

*lježnici, na prvome mjestu, ova — sada malco preinačena
— početna kitica:*

*Ima jedna tajna velja
Po Svemiru što se stere.
Carstvo joj je bez granica,
Moć je njezina bez mjere.
Vrutak njen je svagdje. Ključa
I u tebi, moje zlato.
I samo je neki znadu,
A zove se — Nepoznato.*

*I naivno sam mislio da je ta strofa neko maleno remek-
djelo. Ja sam — jer ga naglo nestade — upamtio samo
njegovo ime, Dinko, i njegove oči. Vidi njima što drugi i
ne opažaju, i kroz njih sve u se prima. I kao da te oči ne
progovaraju, jer se nisu još dosta nagledale.*

*Godine su prolazile, ja sam lutao kojekuda i — da
budem iskren — sve sam se rjeđe sjećao Sinja, Krnina i
Vrlike pa i svoga sastanka sa šutljivim mladim Zagorcem.
Službovao sam u Pazinu ili u Koprnu kada mi Nehajev
posla svoj časopis »Lovor« i upozori me na pripovijetku
»Mrkodol, Prvo poglavlje nedovršene pripovijesti«. Rekoh:
»Eto nam nova pripovijedača!«, ali se onoga mladića još
ne sjetih. Htjelo se da, kasnije, izađe »Alkar« i »Muljika«,
te napokon zbirka »Mrkodol«, pa da mi koješta sine. Što
bijah vidio očima turista i ladanjskoga gosta, poče mi se
drukčije otkrivati i pokazivati u novu svijetlu. Sjetih se
manastira što ih posjetih, alke što je gledah, gradića što ih
obadah, pašnjaka što ih minuh, voda što ih pregazih, žena
i ljudi što ih promatrah sada na paši, sad u kolu. I sve
mi to dođe nekako jasnije ispred oči. Raspoznah odmah
Čardake, malu varoš na strmu obronku ispod stare zapu-*

štene tvrđave, gdje su Šimunovićeви Serdar i Serdarovica stanovali, i rijeku Glibušu uz koju je Srna u smrt potrčala. Sad sam istom doznavao u kakvome sam kraju i među kakvim sam ljudima proboravio ona dva ljetna mjeseca godine 1893. I sinjska mi se Alka ne pričinu više puka igra, lijep ali zastarjeo običaj koji se nadalje samo vuče, uvijek klimaviji i nesavremeniji, da se izrodi u neku obligatnu godišnju paradu. I više mi ne izgledahu gotovo smiješnim svi oni momci, koji nas, nepozvani i naoružani, pratijahu kada ono s kanonikom pođoh da obademo neke spilje u planini i izvor rijeke. Kao da sam istom sada — ja (kako bi autor »Mrkodola« kazao) bodul i lacmanin — prodro u bit tih stvari i tih ljudi, u značenje zagorskih navika i običaja. Sjetih se šutljivca u fra Krstinoj avliji; doznah da je baš taj Dinko — Dinko Šimunović. I kao da mi istom sada njegove oči napokon progovoriše.

Živeći već dugo u Istri sve su moje veze bile s Dalmacijom prekinute. O čovjeku Šimunoviću nisam ništa znao. I, kao što se to gotovo svima zbiva, mijesao sam — onako, izdaleka — udes Tvorca s udesom njegovih Stvočenja i gradio sebi čovjeka Šimunovića na sliku i priliku najmilijih mi junaka u njegovim djelima. Pratio sam — u novim mu knjigama — njegov silazak u primorske gradove, shvaćao i njega i njegova »Tuđinca«, ali se nisam za nj i bojao: — s onim što on nosi iz svojih gora i sa svojih polja svemu će odoljeti, sve će i svladati! Mora da je nešto snažno i neslomljivo u čovjeka koji je iz najtorđeg zagorskog kremenja klesao hajdučkoga harambašu Rašicu, te napisao »Dema« i »Kukavicu«, i vidio također popove i kaluđere što čak i uza stube jašu, kolo vode, vino piju, iz kubura pucaju. Nježni likovi kao što su Muljika, Srna i Rudica ne mogu no da još jače istaknu sirovu, ali i zdravu,

snagu njegovih muškaraca. — Znao sam da su ratne pa i poratne godine i njega pritisnule; i često sam mislio: čemu se odbi od svojih ljudi i od svoga kraja? Ako mu i uspije prilagoditi se novoj, tuđoj, okolini, ne će li zato morati da žrtvuje koješta, možda čak i ono što je u njega srž i moždina? Neke biljke, katkada baš najjače, ne dadu se presaditi. — Tako sam mudrovao; a kada se uskoro preselih amo i čuh da Šimunović živi, sa svojom obitelji, skromno i veoma povučeno, u Zagrebu, zaželjeh ga se odmah. No nigdje da ga vidim, nikada da ga sretnem, a tuđi je kućni prag — barem za nas Primorce starijega kova — katkada najveća planina. Htio mi se poticaj Ivana Meštrovića, da se odlučim.

Doznah napokon gdje stanuje i posjetih ga početkom prošloga ljeta.

Nadoh ga u postelji.

Bolesnik. Pensijonirani nastavnik. Sa četvoro već odraslih a još neopskrbljenih u kući. Oči nisu više one prvašnje. Ali kosa još sjedi na glavi, a glas mu postao dublji, obogatilo se jakim tonovima.

I Šimunović sada rado govori; kao svi samotnici, kojima, barem pokatkad, treba srcu oduška.

Sjećamo se i prvog sastanka. Pitam ga zašto ono jedanput netragom nestade, u Vrlici, iz župnikova dvorišta.

A on:

— Krive su tome fra Krstine šljive. Da l' ih se sjećate? Još nezrele, no ipak modre i krupne na granama iznad naše glave. A ja — divnih li godina! — uvijek gladan, ponajviše voća. Najedoh ih se, i previše; pa već onog istoga dana: jaoh meni! Moradoh pobjeći, da prebolujem.

Ja ga slušam i pričam mu kako te iste šljive i mene, na sličan način, prevariše, pa mu ne bih bio — i da je ondje

ostao — mogao onda pročitati svoju novu pjesmu o fra Krstinom konju. Smijemo se; i od fra Krstinih šljiva i konja prolazimo — u razgovoru — na fra Krstu, na franjevce i na kaludere, na zagorske manastire pa na krajeve i ljude njegovih pripovijedaka. — Šimunović sada lakše svladava ono što ga guši u govoru, glas mu postaje dublji i zvučniji. Sjedi u postelji. Oči mu bivaju sve više nalik na negdašnje. I veli:

— Nije dalmatinsko zagorje bijedno i siromašno. Nije onako kako bi se moralo suditi pročitavši knjigu što ju napisao Dr. F. M. Ima neplodnih krajeva i »mrkodolskih« sela gdje je zagorcu život težak i jadan, al ima drniško, pa sinjsko, pa kninsko i vrličko polje. Debela zemlja i vode koje ključaju i teku. Konji. Stoka. Perad. A gdje je toga, tu je i obilje; pa i čistoća, zdravlje, obijest; pa i junaštvo.

— I zato ste onda onako pisali. No dandanas, uz sadašnje prilike . . .

— Ne. Za te ljude nema promjene. Sva su njihova polja još ondje. Kuća ne razoriše; šumâ ne posjekoše; vrelâ ne ispiše; stoku im vuci ne utamaniše; žene im ne postaše nerotkinje. Još je u osamljenu gorskom kraju, u kakvom selu Ponikvama zadruga Gavranâ, i još ondje stoje dvorovi Gavranovi, čuvani krupnim psima, osvjetljeni noću lučevim bakljama, okićeni starim oružjem, a nad mnogom čeljadi i stokom vlada ondje starčina . . .

— Znam ga — upadob mu u riječ. — To je djed Bogdan, koji, u vašoj pripovijetki, veli seljačkom sinu a pogospođenom gradaninu, liječniku Milinu: »U vas lacmana, kažu, da niko nema svoj dom. Pa vele i to da nekoliko porodica stanuje u istoj kući. Rekoše li mi pravo? I da sele iz jedne kuće u drugu? . . . A imaš li ti o čemu bi mogao reći da je tvoje?« A znam — iz iste pripovijetke —

i Bogdanovu nevjestu koja starome liječniku reče: »Ostani, siroto, kod nas!« Da, Šimunoviću, ima sudbonosnih časaka u životu, kada bi valjalo ne maknuti se sâm, i ne micati druge — ostati!

Ali on ne prekinu nit svoga govora; proslijedi:

— Pa kad je kod njih sve tako, što njima drugo treba? Sami sebi stan zidaju, i alat grade, i pređu pređu, i tkivo ču. Ako se nametljivi lacmani i sve što je lacmansko od njih povuklo, ako su i ondje kojekakva poduzeća i banke propale, — tim bolje! Mogu oni živjeti i bez novca. Kada dođoh u Zagreb i još mogah iz ove sobice, gledao sam kako obližnji seljaci dolaze ranim jutrom u grad i što na trg donose. Čitava obitelj sjedi u kolicima, nosi desetak litara mlijeka, košić jaja i nešto voća. I svi ti ljudi muče se i gube gotovo čitav dan da to prodadu. Gdje bi tako u mome kraju? Ako se što proda, imaš šta i gledati; a blago se — kod mnogih — ni prodaje ni kupuje: ždrijebi se, teli, janji i leže u domaćim stajama. A i sa samim ljudima sve je, bogme, drukčije . . .

I on je govorio o onome što je već i perom ispričao. Sâm nije znao kako mu glas raste, i na što me njime sjeća. Činilo mi se da čujem bahat nogu alkara Rašice, i daleko praskanje kuburâ u klancima što vode od Pojila do Vještića Gore, a otkad dokada i zveket Stanojkina srebrnog đerdana o staklenu čašu pokraj vrela u lugu.

— Eto — prenu me nov zvuk u Šimunovićevo glasu: već odavno rijetko kada izlazim, a i to s pratiocem, da se malko prošetam u ovoj tihoj ulici. Grdan sam pesimista, kada mislim na se. No kad se sjetim svoga rodnog kraja i svojih ljudi, ja se za njih ne bojim. I odmah mi je lakše. Oživim.

I on se bio zbilja preobrazio. Lagano mu rumenilo udaralo u lice. Izgledao mi je sve zdraviji i sve mlađi. Dijete, koje ostaje vazda živo u skritoj nutrašnjosti i naj-sijedijeg pjesnika, kao da je — u te trenutke — provirivalo iz njega i pokazivalo mi da je ono — uza sve godine što proletješe i uza sve nevolje što navališe — još uvijek tu, pa da je autor »Duge« i »Alkara« i sada onaj negdašnji. I dvije, u vremenu jedna od druge uvijek udaljenije, a po ljudskom udesu jedna od druge uvijek različitiije slike istoga čovjeka kao da skinuše sa sebe sve što nije bitno i kao da se spojiše u jedno ispred mojih očiju. Počeh gotovo miješati lik bolesnika, koji je u tijesnoj gradskoj sobici sjedio, s likom onoga momčića što sam se s njime, već davno, pred 39 godina, razgovarao jednog ljetnog dana pod šljivama u župnikovoj avliji, dok su konji lupkarali kopitima i zovući nas njištali u fra Krstinoj štali.

Pozdravih ga i odmah izadoh. Htio sam ga ostaviti u tome raspoloženju i ponijeti sa sobom lik što me mogao najviše sjećati na Dinka Šimunovića našega prvog sastanka.

ZAGREB, XII. 1932.

VLADIMIR NAZOR